

Komunikativní obraz bitvy u Záblatí

JOSEF ČÍŽEK

Bitva u Záblatí je známým vojenským střetnutím českého stavovského povstání, která se odehrála 10. června 1619 mezi vojskem generála vzbouřených českých stavů Petra Arnošta z Mansfeldu a vojenským sborem císařských žoldnéřů, kterým velel Karel Bonaventura Buquoy. Částečně se jí ve svých pracích věnovali autoři mnoha monografií, jež se zabíraly prvními léty třicetileté války.¹ Zmíněné práce velice inspirativně rozkryly řadu úhlů pohledu na problematiku vojenských střetů raného novověku.

Přestože v porovnání se statisícovými armádami pozdějších let třicetileté války by se mohlo zdát, že nešlo o nikterak významnou a důležitou šarvátku, bitva u Záblatí však skrývala – a nadále skrývá – mnoho nových podnětů hodných historiografického uchopení.² Tato studie neměla za cíl odmítnout dříve předložené závěry, naopak využila již zjištěných poznatků a na těchto základech se s pomocí moderních metod pokusila vystavět nový pohled na jednu z důležitých bitev českého stavovského povstání.³

¹ Pro politické dějiny třicetileté války existuje velké množství literatury. Výběrově lze zmínit Antonín GINDELY, *Dějiny českého povstání I–IV*, Praha 1870, 1878, 1880; Josef PEKAŘ, *Bílá hora: její příčiny a následky*, Praha 1921; Josef POLIŠENSKÝ, *Anglie a Bílá hora*, Praha 1949; TÝŽ, *Nizozemská politika a Bílá hora*, Praha 1958; TÝŽ, *Třicetiletá válka a český národ*, Praha 1960; TÝŽ, *Třicetiletá válka a evropská krize 17. století*, Praha 1970; František KAVKA, *Bílá hora a české dějiny*, Praha 2003. Ze současných historiků se dějinám českého stavovského povstání věnují např. Dušan UHLÍŘ, *Černý den na bílé hoře*, Praha 1998; TÝŽ, *Drama Bílé hory. Česká válka 1618–1620*, Praha 2015; Jan P. KUČERA, *8. 11. 1620 Bílá hora: o potracení starobylé slávy české*, Praha 2003; Jaroslav ČECHURA, *Zimní král aneb české dobrodružství Fridricha Falckého*, Praha 2004; Radek FUKALA, *Sen o odplatě. Drama třicetileté války*, Praha 2005; Jana HUBKOVÁ, *Fridrich Falcký v zrcadle letákové publicistiky. Letáky jako pramen k vnímání české otázky v letech 1619–1632*, Praha 2010. Ze zahraniční produkce je inspirativní zvláště Olivier CHALINE, *Bílá hora*, Praha 2013.

² Vojenskými taktickými a strategickými aspekty českého stavovského povstání se zabýval především Miloslav VOLF, *Bitva u Velkého Záblatí a její následky*, Jihočeský sborník historický (dále JSH) 31, 1962, s. 123–134; TÝŽ, *Druhá polovina roku 1619 v jihočeských bojištích*, JSH 32, 1963, s. 79–92; TÝŽ, *Jihočeské bojiště v prvních měsících českého povstání roku 1618*, JSH 29, 1960, s. 18–22, 82–92; TÝŽ, *Jizní Čechy v létě 1620 a příprava konečného střetnutí*, JSH 35, 1966, s. 8–23; TÝŽ, *Válka v jižních Čechách v zimě a na jaře 1618–1619*, JSH 30, 1961, s. 24–34, 102–114. Společně s novými metodologiemi je nově bádána i bitva u Záblatí, srov. Vít VLNAS, *Múzky ve zbrani. Carl von Blaaß, Bitva u Záblatí roku 1619*, Dějiny a současnost 24, 2002, č. 4, s. 40–41.

³ Hlavní metodologickou oporu pro tuto práci představoval koncept komunikativního obrazu bitvy a nepřítel tak, jak jej v českém prostředí nastínili historikové Zdeněk Vybíral a Miroslav Žitný. Zdeněk VYBÍRAL, *Pohled českých pramenů na bitvu u Moháče (29. 8. 1526)*, in: Jiří Mikulec (ed.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka I*, Praha 2007, s. 201–211; TÝŽ, *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského boji s Osmany 29. srpna 1526*, Praha 2008; Miroslav ŽITNÝ, *Keresztes 1596. Vytváření obrazu prohrané bitvy s Turky a její druhý život*, Český časopis historický 111, 2013, s. 31–65. Ze zahraniční produkce bylo čerpano nejvíce inspirace z práce Stefana HANSSE, „Per la felice vittoria“:

Vlastním cílem práce bylo podat komunikativní obraz bitvy u Záblatí na základě toho, jak se konflikt projevoval v dobové propagandistické tvorbě. Jádrem výzkumu se staly zpravodajské letáky katolického i protestantského původu, na nichž bylo ukázáno, jakým způsobem tehdejší publicistika zacházela s vojenským střetem. Výzkum reflektoval, nakolik se zpravodajství o bitvě u Záblatí drželo zažitého standardu informování o bitvách raného novověku v jeho formálních i textových částech. Rozbor textů hlásících se k různým konfesím pomohl k ponoru do myšlenkových světů vydavatelů a recipientů zpravodajství raného novověku. Manipulace s historickými skutečnostmi otevřela vhléd do toho, co chtěly jednotlivé válečné strany zdůraznit, nebo naopak upozadit. Interpretací nepravdivých informací o jednotlivých událostech bylo prokázáno ovlivňování čtenářů letákového zpravodajství.

Důležitou součástí letáků informujících o bitvě u Záblatí byly osudy jednotlivých aktérů výhradně šlechtického původu. Jejich působení ve střetu se stávalo námětem hodným k propagandistickému zpracování. Jak publicistika s takovými příběhy pracovala a jak je využívala, bylo jedním z hlavních cílů této práce. Závěrem se výzkum zaměřil také na neurozené složky společnosti a na jejich vztahy k záblatské

bitvě. Přestože je městská korespondence zcela jiným pramenem než letáková publicistika, mohla odhalit pohled měšťanů na bitvu u Záblatí a poodkrýt jejich myšlenkové světy. Naopak pro poznání situace na venkově a vnímání bitvy selským obyvatelstvem bylo třeba se zaměřit opět na letákovou literaturu. Konkrétně šlo o písňové texty věnující se životu vesnického obyvatelstva zasaženého válečnými událostmi na jihu Čech. Tato část se stala doplněním k rozboru letákového zpravodajství. Bylo to způsobeno především heuristikou, jelikož nedostatečné dochování podobných pramenů nedovolovalo tak hluboký ponor do problematiky jako u letákového zpravodajství.

Letákové zpravodajství bitvy u Záblatí

Během výzkumu vhodných pramenů bylo nalezeno množství německy psaných tisků, které se ze dvou různých pohledů zaměřily na bitevní dění ve dnech kolem 10. června 1619.⁴ Nebylo překvapující, že ony dva úhly vycházely z náboženského a politického hlediska. Již v první fázi práce bylo snahou členit prameny podle toho, jestli tiskaři nebo zadavatelé tisku byli přívrženci českého stavovského povstání (pravděpodobně protestantského vyznání), nebo se počítali k podporovatelům habsburského císaře (katolíci). Překvapením se však stalo, že přes velké množství letáků

Venezianische Reaktionen auf die Seeschlacht von Lepanto (1571), Frühneuzeit-Info 22, 2011, s. 98–111; dále Hanse MEDICKA, *Im Druck des Ereignisses. Zeitzeugnisse zur Schlacht bei Lützen 1632 in ihrer medialen Dynamik*, Zeitschrift für historische Forschung 44, 2017, s. 409–440.

⁴ Kompletní soupis produstovaného novinového zpravodajství obsahuje práce Josef ČÍŽEK, *Komunikativní obraz vojenských střetů za českého stavovského povstání*, České Budějovice 2017 (Diplomová práce), s. 86–89.

věnujících se bitvě u Záblatí byly nalezeny pouze dva typy textů katolického původu,⁵ a dokonce jen jedno znění vycházející z prostředí stranického českým stavům. Tento leták se na první pohled vztahoval k jiné bitvě, protože datoval střet mezi císařskou a stavovskou armádou na 28. května starého a 8. června 1619 nového kalendáře.⁶ Je-li však se však žádný jiný dostupný pramen nezmiňoval o kterémkoliv konfliktu dva dny před záblatským střetnutím, bylo by možné se s největší pravděpodobností domnívat, že zde šlo pouze o omyl a chybnou dataci bitvy u Záblatí.⁷

Propagandistické letáky raného novověku zobrazující válečné události obsahovaly dvě hlavní složky informace. Formální stránka tisku nesla vlastní zprávu, zatímco samotný text líčil bitvu u Záblatí psanou formou. Důležitým prvkem tisků v první polovině 17. století byla úvodní strana. Pro tehdejšího čtenáře měla takřka stejnou hodnotu jako následující text, navíc pro člověka, který nebyl vzdělaný a neuměl číst, byla první strana z informačního hlediska nedocenitelná. Proto byly titulní strany opatřovány různě velkými druhy písmen psaných jinými typy, než

⁵ Jde o novinový leták *Kurtze und Warhafftige erzehlung Von der Sigreichen Schlacht unnd herrlichen Victoria / welsch herr Graff von Boquoy den 10. Juny wider den vermeinten Graffen von Mansfeldt in Behaimb nicht weit von Prachatitz / erhalten. Von einem der selbsten dareby gewesen und alles mit Augen gesehen in lateinischer Sprach trewlich beschriben / und jetzund dem gemeinen Mann zum besten in unsere Teutsche Sprach versetzt.* 4°; 6 listů; místo: Straubing; rok 1619; tisk: Simon Haan (dále jen *Kurtze und Warhafftige erzehlung*), který je uložen v Bayerische Staatsbibliothek München pod signaturou Res 4 H.e.e. 30. Srov. VD17 12:646473Z. Druhým typem katolického pramene byl *Neue Zeitung / auß dem Königlichen und Böhaimbischen Lager / welches der Herr Graff von Buguoj / Ihr Königl: Mayst: selbsten zugeschrieben / und gründlich berichtet / Warhafftiger Bericht / mit was gestalt / der zu hungern unnd Böhaimb / Königl: Mayst: Obrister VeldMarschalck / der Herr Graff von Buguoj / die Böhaimbischen den 10. Junij angegriffen unnd biß auff das Haupt geschlagen hat / solches der Herr Graff Buguoj, wieder den vermeindten Graffen von Mansfeldt / die Ritterliche Schlacht Sieg unnd herrliche Victoria in Böhaimb/ nicht weit von Prachatitz erhalten / und Ritterlich gewonnen hat / Gott verleyhe Ihm den Segen Gottes weitter / unsern Feinden starcken abbruch zu thun.* 4°; 4 listy; místo: Videň; rok 1619; tisk: Wolfgang Schumppen (dále jen *Neue Zeitung / auß dem Königlichen und Böhaimbischen Lager*), který se nachází TAMTĚŽ, sign. Res 4 H.e.e. 30. Srov. VD17 12:646479V.

⁶ Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 112–131.

⁷ Novinovým letákem stavovské propagandy byl *Neue Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht / der Blutigen Schlacht / so zwischen herrn Graff Ernsten von Mansfeld / Edlen herrn zu heldrungen / etc. und dem Conde di Bucquoi, bey Bisseeck / so zwischen Budweiß und Crumaw gelegen / den 28. May alten / oder 8. Junii Newen kalenders / diß Jahrs / vorgangen und beschehen / was beyderseyts sich verlossen und zugetragen / wirdt umbständlich berichtet;* 4°; 4 listy; místo: Praha; rok: 1619; tisk: Lorentz Emmerich (dále jen *Neue Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*), jenž se nachází v Zentralbibliothek Zürich pod signaturou 18:1,18 a je dostupný na webové adrese <http://dx.doi.org/10.3931/e-rara-34331> (odkaz ověřen k 22.3.2018). K osobě tiskaře blíže Josef VOLF, *Dějiny novin v Čechách do roku 1848*, Praha 1930, s. 156; Petr VORR, *Encyklopedie knihy. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*, Praha 2006, s. 241. Lorenz Emmerich byl v Praze usedlý tiskař, jenž se angažoval v propagandistickém boji Fridricha Falckého. Po jeho útěku z Čech jej zanedlouho následoval i Emmerich se svou dílnou. O jeho předchozím i následujícím působení za hranicemi Českého království se nedochovalo žádných zmínek.

byl napsán zbytek textu, a také obrazovou přílohou, která byla brána na roven písemnému sdělení. Nebyl to však pouze důvod analfabetismu, ale tiskaři od počátku potřebovali své výtvary především prodávat, a proto měly první stránky také funkci upoutat pozornost dobového čtenáře.⁸ Přestože v počátcích ilustrovaného zpravodajství byly motivy vyobrazování přejímány, v pozdějších dobách již tato praxe nebyla vhodná a jednotlivé noviny přinášely originální zobrazení událostí, o nichž informovaly.⁹

Na tiscích, které byly vytištěny v reakci na bitvu u Záblatí, bylo patrné, že autoři nebo zadavatelé měli velký zájem o šíření zpráv z bojiště. Katolické i protestantské letáky měly zřetelně odlišnou úvodní stranu, než byla typografie obsahové části textu. Typické *Newe Zeitung oder Eygentlicher Bericht* v případě protestantských tiskovin a *Kurtze und warhafftige erzehlung* v katolických tiscích bylo vyvedeno jiným typem písma, než sestával zbytek textu. Z důvodu upoutání pozornosti byla tato písmena mnohonásobně větší. I v případě nadpisů titulních stránek letáků se vyskytovaly důležité rozdíly. Zatímco

protestantský tisk evidentně kladl důraz na název tiskoviny, tedy zmíněné *Newe Zeitung oder Eygentlicher Bericht*,¹⁰ v katolických letáčích bylo navíc zvýrazněno ještě to, o čem zpráva pojednávala, *Sigreichen Schlacht* nebo *Ritterliche Schlacht Sieg unnd herrliche Victoria*.¹¹ Dalo by se usuzovat, že pro čtenáře katolické publicistiky měl být důležitější samotný obsah zprávy, zatímco protestantskému čtenáři nebylo vhodné připomínat, že stavovská vojska v bitvě nedosáhla žádoucího výsledku. Obecně bylo možné konstatovat, že všechny letáky měly výrazně odlišné úvodní strany.¹²

Oproti protestantským tiskům se z formálního hlediska lišily katolické tisky také tím, že se vyznačovaly poněkud střídmejším zdobením. Nekořspondovalo to ani se zažitou představou o katolických libujících si ve zdobnosti, ani se skutečností, že císařská strana v tomto konfliktu zvítězila, proto se dalo očekávat, že by chtěla své vítězství oslavit i tímto způsobem. Jako důvod této střídmosti jsem neshledal nic obvyčejnějšího než skutečnost, že katolictví tiskaři v té době zřejmě nedisponovali žádným přijatelným vyobrazením a aktuálnost zprávy byla natolik důležitou, že

⁸ Tomáš RATAJ, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002, s. 24–58; TÝŽ, *Turecká hrozba a raně novověké zpravodajství v předbělohorských Čechách*, in: Olga Fejtová – Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech. Praha – město zpráv a zpravodajství*, Documenta Pragensia 19, 2001, s. 233–261, zde s. 257–258; Jana HUBKOVÁ, *K podobám a rolím letákové publicistiky 16. a 17. století věnované problematice vztahů mezi Turky a křesťany*, *Historie – otázky – problémy* 6, 2014, č. 2, s. 197–210.

⁹ T. RATAJ, *Turecká hrozba*, s. 259.

¹⁰ *Newe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*.

¹¹ *Kurtze und Warhafftige erzehlung; Newe Zeittung / auß dem Königlichen und Böhaimbischen Läger*.

¹² *Newe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*; za reprezentativní příklad katolického tisku mi sloužil *Kurtze und Warhafftige erzehlung*.

nesnesla časového odkladu, proto se tiskaři i zadavatelé rozhodli vytisknout letáky bez nákladnějších příkras.¹³

Naopak protestantské tisky se vyznačovaly daleko větší zdobností a obsahovaly grafické znázornění proběhnuvší bitvy. Pro zpravodajce, který informoval o prohrané bitvě, tedy nebyl problém vojenské střetnutí doslova vykreslit.¹⁴ Evidentně také takový tiskař nespěchal s vydáním zprávy o prohře stavovského vojska a měl dostatek času vytvořit rytinu, pomocí které mohl tisknout výjev bitvy ve větším množství. Tehdejší tiskaři záměrně nezobrazovali nejdůležitější okamžiky události, jež popisovali, ale zaměřili se na momenty, kde mohli představit alespoň dobrou vůli vojska k vítězství nebo jiný přijatelný motiv. Nikdy neukázali konečný stav prohry.¹⁵ Tiskař, respektive tiskaři, kteří vydávali protestantské letáky, vyobrazili na titulních stranách bitvu v její vrcholné fázi. Ve zkoumaném tisku se jednotlivé vojenské sbory proti sobě

postupily s ohromnou vervou. V zobrazeném okamžiku se střetly meče, kopí, píky. Těla vojáků byla namačkána na sebe a pochodovala přes své padlé druhy. Obraz bitvy, jenž zde byl čtenáři předložen, nebyl skutečnou situací na bojišti, ale předváděl surovost bitvy,¹⁶ její velikost i hrůznost a znázorňoval statečnost vojáků vrhajících se do jejího víru.¹⁷

Ve zkoumaném tisku zaútočila jízda Petra Arnošta z Mansfeldu přímo pod velením samotného hraběte na pozice císařské armády, aby zastavila nepřátelský postup. Naprážená kopí se lámala o těla nepřátel a ukazovalo se, že tento útok následovaný ztečí pěchotních sborů mohl převážít pomyslné misky vah na stranu vojsk vzbouřených stavů. Dobový čtenář se dočetl, že císařská armáda nakonec zvítězila, ale už samotný výjev bitvy dával tušit, že vítězství se nerodilo snadno, snad i ospravedlňoval stavovského generála, jenž nedokázal nepřítele porazit.¹⁸

¹³ Jedním z tiskařů katolického letáku byl straubinský tiskař Simon Haan. Srov. Gert KEISER – Heinz FINGER – Elisabeth NIGGEMANN (edd.), *Bücher für die Wissenschaft: Bibliotheken zwischen Tradition und Fortschritt. Festschrift für Günter Gattermann zum 65. Geburtstag*, München–New Providence–London–Paris 1994, s. 55. Ve Vídni tiskl obdobný leták Matheo Formica, který pocházel ze známé tiskařské rodiny a jenž byl prvním, kdo se pokusil v hlavním městě monarchie tisknout pravidelně vycházející noviny. Blíže P. VOLT, *Encyklopedie*, s. 272.

¹⁴ Problémem v tomto směru bádání byla v tomto případě vysoce pravděpodobná možnost, že autor tisku pouze přebral obecný vzor, kterých bylo v dobovém zpravodajství velké množství.

¹⁵ T. RATAJ, *Turecká hrozba*, s. 260.

¹⁶ Druhým životem bitvy se zabývali O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 353–513; Peter ENGERISSER – Pavel HRNCÍŘÍK, *Nördlingen 1634. Die Schlacht bei Nördlingen – Wendepunkt des Dreißigjährigen Krieges*, Ruppertsgrün 2009; Václav MATOUŠEK, *Třebel. Obraz krajiny s bitvou*, Praha 2006.

¹⁷ Tiskaři zabředávali do častých topoi letákového zpravodajství raného novověku. Terminologické vymezení středověkých literárních topoi, které se dá použít i na raně novověké období, předložila Mirjam BOHATCOVÁ, *Tri poznámky k dějinám českého knihtisku*, Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 16, 1971, s. 92–94; zde konkrétně Eva STEJSKALOVÁ, *Novinové zpravodajství a noviny v Čechách od 17. století do roku 1740*, Praha 2015, s. 87.

¹⁸ Srov. úvodní stranu novinového letáku *Neue Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*.

Právě neohroženost a statečnost, s jakou se vydávali stavovští vojáci do bitevní vřavy, bylo to, co si přála poražená strana zdůraznit. Pro čtenáře neměla být problémem prohra v bitvě, ale zdůrazněna měla být snaha a vůle, které v dalších střetnutích povedou ke konečnému vítězství ve válce. Naturalistické vyvedení obrazů bitvy mělo v příjemcích informací vzbudit respekt k vojákům, kteří trpěli, strádali a bojovali za správnou věc. Účelem takových vyobrazení nebylo zobrazit bitevní situaci takovou, jak ve skutečnosti probíhala, i když je možné, že v některé fázi boje – prameny protestantského původu to zdůrazňují ve velké míře, opravdu stavovská armáda měla navrch nad císařskými sbory, ale dobový čtenář nevnímal vyobrazení bitvy faktograficky, nýbrž spíše symbolicky.¹⁹

Průběh bitvy u Záblatí, jak jej popisovali autoři dobového zpravodajství, se držel tradičních zavedených formálních hledisek. Již v předchozích letech se ustálila podoba zpráv líčících válečná střetnutí různých vojenských uskupení. Nejzjevněji to bylo možné sledovat na příkladu tureckých válek, konkrétně patnáctileté války mezi Osmanskou říší a habsburskými zeměmi. V případě průběhu vítězné bitvy, obléhání či bránění pevnosti nebo

města se opakoval zaběhnutý scénář, kdy se na začátku dal nepřítel do pohybu, vojáci podporovaní autorem letáku se mu srdnatě postavili v ústrety a po litém boji dosáhli vítězství. V případě nepříznivých zpráv zase nebylo nutné přiznat plný neúspěch, ale ukázat dílčí kladné výsledky, předpoklad k nim nebo závažné těžkosti nepřítele. Kromě takových konkrétních pasáží se ve zpravodajství objevovaly i části, které povyšovaly válečný střet na teologickou rovinu. Každá válka potažmo bitva byla v dobovém vnímání v prvé řadě božím trestem, takže především příčiny a následky bitev a válek byly dávány do souvislosti s boží vůlí.²⁰ Povětšinou takové pasáže měly své místo na začátku a na koncích publicistických textů. Ani v době, kdy zpravodajci podávali informace o bitvě u Záblatí, se tomuto zaběhnutému schématu nevyhýbali.²¹

Vidění bitvy a války jako Božího dopuštění bylo hluboce zakořeněno v evropské společnosti již od počátků křesťanství a souviselo s eschatologickým myšlením člověka raného novověku.²² Skrze válku a soužení měl nastat druhý příchod Ježíše Krista, jímž by skončil běh světových dějin. Lidé se navíc mohli z Bible dočíst konkrétní pasáže o navzájem se vraždících národech, o umírání pro víru. Falešnými

¹⁹ T. RATAJ, *Turecká hrozba*, s. 260.

²⁰ V tomto směru, který momentálně v německé historiografii dominuje, vykládá své dějiny třicetileté války nejnověji i Georg SCHMIDT, *Die Reiter der Apokalypse. Geschichte des Dreißigjährigen Krieges*, München 2018.

²¹ T. RATAJ, *Turecká hrozba*, s. 248–253.

²² Vladimír URBÁNEK, *Eschatologie, vědění a politika. Příspěvek k dějinám myšlení pobělohorského exilu*, České Budějovice 2008 (= Monographia historica 9), s. 11, 18–19.

proroky byly nazývány osoby jak na straně katolické, tak protestantské.²³

Začátek analyzovaných textů byl vyhrazen k vypočítání příčin, které vedly k bitvě u Záblatí. Nebyly zahrnuty strategické nebo taktické důvody, jež předcházely střetu, ale spíše obecná teologická podstata války.²⁴ Pisatelé katolických textů spatřovali největší příčinu vzniku války v tom, že lidé v Českém království ztratili víru v pravého Boha a provinili se především okrádáním kostelů, klášterů a také trápením poddaných, kterým jejich vrchnost odepírala právo na vyznávání katolického náboženství.²⁵ Právě císařské armády byly v řádcích katolického letáku

bičem božím, který má vyšlehat nepřátele právoplatného krále ze země. Naopak protestanté a jejich armády v Českém království byli v textu vnímáni jako ratolest, která však nebyla plně srostlá s Kristem. Taková ratolest nemohla plodit a škodila celému tělu církve, takže Bůh touto ratolestí lid za jeho hříchy trestal a dopouštěl soužení. Vítězství v bitvě však naznačovalo, že se věci obrátily na správnou cestu. Suché ratolesti mohly být posbírány a hozeny do ohně.²⁶ Symbol ratolesti byl v Bibli navíc znakem naděje. V tomto případě však slibovalo spálení ratolesti novou, lepší budoucnost pro trpčící české země.²⁷ Válka byla možností,

²³ Srov. pasáže z BIBLE, Matouš 24, 6–13. „Až uslyšíte válečný hluk a zprávy o válkách, hleďte, abyste se nestrachovali. Musí to přijít, ale to ještě nebude konec. Národ povstane proti národu a království proti království a na různých místech vypuknou hladomory a zemětřesení. To všechno jsou jen počátky porodních bolestí. Tehdy vás budou trápit a zabíjet a kvůli mému jménu vás budou nenávidět všechny národy. Tehdy mnozí odpadnou a budou se vzájemně zrazovat a nenávidět a povstane mnoho falešných proroků a svedou mnohé. A protože se rozšíří špatnost, láska mnohých vychladne. Kdo však vytrvá až do konce, bude zachráněn.“

²⁴ Význam slova válka nebyl pouhým pasivním odrazem skutečnosti, nýbrž sémantické pole pojmu se skládalo z různých asociací, které mu raně novověký člověk přisuzoval Josef MACEK, *Historická sémantika*, Český časopis historický 89, 1991, s. 1–30, zde s. 13.

²⁵ *Kurtze und Warhafftige erzehlung*. „[...] Das der Allmächtige Gott / wegen der Sünden / [...] / die Menschen zu strafen / sonderlich aber mit Krieg und Verbeerung Landt unnd Leute / ist so wol auß heiliger Schrift als auß Weltlichen histori Schreiben bekannt. [...]“.

²⁶ BIBLE, Jan 15, 1–8. „Já jsem uslechtilá réva a můj Otec je vinař. Každou ratolest, která ve mně nese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla více ovoce. Vy jste již čisti díky slovu, které jsem k vám mluvil. Zůstaňte ve mně a já ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, pokud nezůstane ve kmeni, tak ani vy, pokud nezůstanete ve mně. Já jsem vinná réva a vy ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese mnoho ovoce; beze mě nedokázete nic. Jestliže někdo nezůstane ve mně, bude odhozen pryč jako ratolest a uschne. Pak budou posbírány, hozeny na oheň a shoří. Jestliže zůstanete ve mně a má slova zůstanou ve vás, prostě, o kolik chcete, a stane se vám to. Když poneseíte hojně ovoce, bude tím oslaven můj Otec a budete moji uředníci.“; *Kurtze und Warhafftige erzehlung*. „[...] Und handlet wie ein Vater / welcher nach dem er sein liebes Kind mit der Ruthen gezüchtiget / und das Kind from worden / nimbt er die Ruthen / und wirfft sie in das Fewr / und verbrennet sie / dardurch dann das Kind uber die massen erfrewet wirdt. [...]“.

²⁷ TAMTÉŽ, Genesis 8, 11. „Večer se k němu holubice vrátila a ble, v zobáku měla čerstvý olivový lístek! Tak Noe poznal, že voda ustoupila ze země.“

jak se mohl soucit Všemohoucího opět navrátit do českých zemí.²⁸

Protestantský leták také uváděl příčiny války, ale neuchyloval se příliš k teologii, naopak byl daleko konkrétnější v tom, proč válka začala. Boje nevznikly kvůli porušování Božích zákonů, ale kvůli „Španělům“, kteří poctivému a mírumilovnému českému lidu odepírali mír a dychtili po bohatství české země a jejích obyvatel. Tito španělstí důstojníci, jak byli nazýváni v letáku, zatáhli válečné události do země.²⁹ Chtěli tak připravit obyvatele Čech o svobody, které si vymohli v Majestátu Rudolfa II.³⁰ Čeští stavové tedy museli v rámci zachování obecného dobrého v zemi vystoupit proti jeho rušitelům a pozvednout proti nim zbraně.³¹

Novinové zpravodajství o bitvách počátku 17. století dodržovalo svébytný rámeček. Popisy bitvy u Záblatí se od tohoto formátu neodchylovaly, naopak jej velice přesně naplňovaly. Všechny letáky obsahovaly úvod, o kterém už bylo psáno a ve kterém se zkoumaly příčiny vzniku

války. Dále se v úvodcích objevovaly posuny armád a pochody, které vedly k bitvě. Především v katolickém letáku byla tato část, příprava Karla Bonaventury Buquoye k bitvě, velice podrobně vylíčena. Autor textu zpravoval čtenáře o tom, jak se císařský generál spojil s hrabětem Jindřichem Duvallem Dampierrem a společně táhli od česko-rakouských hranic přes Benešov nad Černou a Český Krumlov k Netolicím. Právě Benešov nad Černou se stal místem, kde mohla být opět očerněna stavovská armáda. Leták ujišťoval, že dobromyslný hrabě Dampierre jel se svými uherskými jezdci kolem města, které bylo obsazeno stavovskou posádkou, a seznal, že by mohl město pouze oblehnout a dohodnout se s obránci na bezpečném a nekrvavém předání města. Podlí obránci však začali na obléhatele střílet, zranili několik uherských vojáků, kteří se dostali do dravé zuřivosti. Zaútočili na městečko a v rámci útoku je zapálili. Vinu za tento incident císařská strana jasně přičítala stavovským vojákům a uherská jízda, jež

²⁸ *Kurtze und Warhafftige erzehlung. „[...] Wann aber die Straff fürüber / so gedenckt Er auch an seine Barmherzigkeit / und wender seine Zorn gegen denen / die Er zunor gebraucht als Diener seiner Gerechtigkeit / sonderlich wann sie Gottloß / Tyranisch / und Unbarmherzig handeln / kirchen / klöster / und unschuldige Untertanen berauben / schätzt und peinigen. [...]“* V podobném duchu se vyjadřovali pozorovatelé bitvy u Lepanta o Turcích, kteří byli ztotožňováni s Božím trestem, srov. S. HANSS, *Lepanto als Ereignis. Dezentrierende Geschichte(n) der Seeschlacht von Lepanto (1571)*, Berlín 2014 (Disertační práce), s. 124.

²⁹ Josef FORBELSKÝ, *Španěle, Říše a Čechy v 16. a 17. století*, Praha 2006.

³⁰ Jiří JUST, *9. 7. 1609 – Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009; zde i přehled další literatury na s. 152–158.

³¹ *Neue Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht. „[...] ibres Vatterlands und freyheit und nur zu Erhalt- und Behauptung deß Mayestätbrieffs / [...] defensive gehabt [...]“*; k problematice konstrukce obecného dobrého v myšlení šlechty na počátku 17. století Václav BŮŽEK, *Obecné dobré v myšlení české a moravské šlechty během bratrského sporu Rudolfa II. a Matyáše*, Studia Comeniana et historica 43, 2013, s. 110–123; podle dobového myšlení bylo povinností vytáhnout proti nepříteli do boje, srov. V. URBÁNEK, *Eschatologie*, 64–65.

byla známa svou divokostí a ukrutností, stála ve světle letákové zprávy jako oběť.³² Naopak Buquoy měl podle textu letáku snahu tento požár řešit a uhasit jej, aby pomohl místním obyvatelům.³³

S požárem se setkal čtenář katolického textu v úvodu ještě jednou. V tomto případě stálo v plamenech městečko Lhenice. Informace byly podány tak, že císařská armáda přišla ke Lhenicím, které byly zapáleny stavovskými jednotkami, aby ztížily postup nepřátelským jednotkám. Když se o požáru dozvěděl jeden z císařských generálů, „*chvátal bez rozmyslu, jestli by nebylo možné to město uhasit, ale zbytečně, což jej učinilo velice nešťastným.*“³⁴ V souvislosti s požárem se císařští setkali dokonce se zázrakem. Celé město lehlo popelem, jen jedna jediná chata (*hüttlein*) zůstala stát. V ní našli vojáci jakési šílené postavy, jež

jim ale popřály, protože mluvily latinsky, šťastnou cestu a dobré pořizení.³⁵ S různými nadpřirozenými a zvláštními úkazy se setkával čtenář letákové publicistiky velice často a nikdy tento motiv nebyl do textu zakomponován beze smyslu. Vždy měl odkazovat k nějaké velké události, ať už byla pozitivní, nebo negativní. Mohl také vybízet čtenáře k nějakému konání a měl funkci poplašného signálu. V konkrétním případě katolického letáku o bitvě u Záblatí zajisté šlo o předzvěst velké, pro císařské jednotky vítězné bitvy, která by měla znamenat obrat v dosavadním průběhu války.³⁶

Také hlavní část letáku, samotný popis bitevního dne, korespondovala se zžitým stylem informování o válečných střetnutích. Ve všech zprávách se armády posunovaly tak, aby nakonec mohlo dojít

³² O dravosti uherských jezdců se zmiňuje F. KAVKA, *Bílá hora*, s. 187. Uherští bojovníci byli na česká válečná pole verbováni kvůli četným zkušenostem, které získali v bojích s Turky. Po uzavření žitvatorockého míru část z nich hledala živobytí ve střední Evropě. Géza PÁLFFY, *The Origins and Development of the Border Defence System Against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteen Century)*, in: Géza David – Pál Fedor (edd.), *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe. The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*, Leiden–Boston–Köln 2000, s. 3–69, zde s. 59–60.

³³ O obsazení Benešova nad Černou se zmínil M. VOLF, *Válka*, s. 114. Bližší výzkum ve fondu Archiv města Benešov nad Černou ve Státním okresním archivu Český Krumlov nepřinesl kvůli absenci pramenů žádné nové poznatky.

³⁴ *Kurtze und Warhafftige erzehlung. „[...] merckter daß das gantze Stättlain im Brand steckte / derowegen eylet er ohne Vorzug dahin / ob müglich / das Feuer zuleschen / aber umsonst / welches ihn zimbligh unlustig gemacht [...]“* Stejně jako v případě Benešova nad Černou ani lhenický městský archiv neposkytuje bližší informace.

³⁵ Proctví vyřčená z úst položených lidí měla pevné místo v myšlení raně novověkého člověka. Vidina lepšího zítřka byla pro člověka trpícího třicetiletou válkou zásadním motivem. Srov. Ferdinand MENČÍK, *Česká proctví. K dějinám prstonárodní literatury*, Praha 1916; Josef VOLF, *Bratří Růžového kříže (Roseae Crucis) v zemích českých a proctví jejich na rok 1622*, Český lid 17, 1908, s. 145–149, 161–165, 209–112, 257–261, 305–309, 353–355, 401–406; 18, 1909, s. 52–55, 132–134, 185–187, 356–360; 19, 1910, s. 217–221, 261–267, 338–341, 362–366, 401–412.

³⁶ E. STEJSKALOVÁ, *Novinové zpravodajství*, s. 94–95.

ke konečnému střetu. Autor katolického textu opět vyzdvihl vynikající schopnosti Karla Bonaventury Buquoye, protože hrabě dokázal „bez všeho nebezpečí“ protáhnout skrze nevyzpytatelné údolí.³⁷ Tímto obtížným manévrem zaskočil stavovskou armádu nepřipravenou, takže Petr Arnošt z Mansfeldu proti němu vyslal část své jízdy. Na to právě čekali císařští generálové Dampierre a Buquoy a léčkou zničili tento jezdecký sbor, když předstírali útek, čímž na sebe nalákali nepřítele, který je s velkým křikem začal pronásledovat. Takto jej dovedli do pasti, kde byl obklíčen a rozprašen.³⁸

Katolický text však již nezmiňoval snahu Petra Arnošta z Mansfeldu, který měl starost o své vojáky a pokusil se je osvobodit. Tento pochod z dobře zabezpečeného Záblatí, který protestantský leták líčil jako ušlechtilou snahu o záchranu stavovských vojáků, byl nakonec nejspíš největší strategickou chybou stavovského velitele a tím, co rozhodlo o výsledku bitvy. Většina Mansfeldovy jízdy byla u Netolic obklíčena spojenou císařskou armádou, přestože se „se svými statečnými

vojáky mocně a nevídaně bránil“, nemohl odolat nepřátelské přesile. Sám generál vyskočil na dobrého koně a ze sedla řídil „jeho statečný lid, v bitevní pořádek s velkou pílí jej do protiútku organizoval.“³⁹ Opět byla tedy strategická chyba hraběte Mansfelda odsouvána do pozadí a místo toho se vyzdvihovala jeho osobní statečnost a udatnost jeho bojovníků, kteří za něj obětovali své životy. Nakonec přece musel na nejrychlejším koni opustit bitevní pole a nechal zde vykrváčet zbytek své armády.⁴⁰

Co čtenáře protestantského tisku mohlo překvapit, byla poslední obranná Mansfeldova linie. Ve chvíli, kdy už mu nezbyvalo žádné jiné východisko, se měl podle autora novinové zprávy krýt se svým vojskem uvnitř formace vozů, které s sebou vezl. Takto vybudovaná vozová hradba měla být záštitou proti nepříteli. O možnosti vybudování více než sto let starého taktického prvku v již probíhající bitvě zřejmě nebylo možné uvažovat kvůli pokroku ve vojenství. Moderním systémem válčení již delší dobu byly přesuny mohutných bloků pěchotních celků, proti

.....
³⁷ *Kurtze und Warbaffte erzehlung. „[...] dann ob schon die grosse Geschütz auff die Unsern loß gebrennet / so hat doch Gott durch seine Genad / und der herr General durch seine Fürsichtigkeit die Sachen also gerichtet / daß alles ohne der Unserigen Schaden geschehe. [...]“.*

³⁸ TAMTĚŽ. „[...] Der Feindt setzet ihm tapfer nach mit grossem Geschray und Frolocken / vermeinte er bette den Sieg allbereit in händen. Als er aber vermerckt daß die Unserigen in guter Ordnung gegen inen bereit daher zogen / [...] / ist inen das Hertz entfallen / und haben sich ohne alle Ordnung in die Flucht begeben. [...]“.

³⁹ *Newe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht. „[...] mit seinen dafffern Soldaten leiden / und endlich unangesehen sie sich mächtig gewebrt / in der Schlacht / so über 8. Stund gewebrt / [...] / und vor den angriff auff einen frantzözischen guten Pferdt gesessen / unnd sein dafffere Volck in die Schlachtordnung und gegenwehr mit grossem fleiß geordnet [...]“.*

⁴⁰ TAMTĚŽ. „[...] und sich nach Bissekh Reterirt [...]“.

nimž byla vozová hradba téměř neúčinná.⁴¹ Čtenář si spíše představoval stavovské vojáky jako nástupce husitských bojovníků, kteří u Záblatí bojovali svatou válku proti nepřátelům pravých křesťanů. Opět text v tomto smyslu obsahoval značné symbolické poselství.⁴²

Zatímco protestantské letáky zmiňovaly jako hlavní důvod výsledku bitvy katolickou početní převahu, v případě katolického zpravodajství hrály roli daleko složitější důvody. Největší příčina vítězství byla spatřována v přičinění samotného Boha. Ten poskytl svou milost především generálům císařského vojska a vedl jejich myšlenky tak, aby jejich rozkazy neměly jedinou chybu. Ti pak dokázali provést své vojsko skrze nebezpečnou soutěsku, Bůh odkláněl dráhy střel z nepřátelských mušket, takže v různých situacích ohrožení nebyl ani raněn, ani zabit jediný císařský voják. Naopak útoky Buquoyova vojska měly zdrcující účinnost a valily se na nepřítele jeden po druhém jako divoká voda. Vojáci se do nepřítele pouštěli s takovou divokostí, zuřivostí, statečností a vážností, že na bitevním poli po chvíli nebylo vidět nic než raněné a ubité stavovské vojáky.⁴³

Císařská armáda si vydobyla v průběhu boje výraznou strategickou výhodu.

Převaha na bojišti byla více než jasná, nepřátelé se vzdávali, utíkali nebo prosili o poslední službu. Buquoyovým vojákům se dokonce podařilo ukořistit osobní věci Petra Arnošta z Mansfeldu, které s sebou vezl na vozech. Právě tento lup však byl problémem, který muselo armádní velení urychleně řešit. Vojáci, kteří kromě osobních dopisů a hraběcího praporu našli v nákladu i stříbrné přibory, peněžní hotovost a větší množství vína, se začali více starat o dobytou kořist a zkušeli najít způsob, jak se co nejvíce obohatit na úkor stavovského generála nebo raněných, mrtvých a zajatých bojovníků. V té chvíli se však opět ukázala duchapřítomnost Karla Bonaventury Buquye, jenž urychleně zakročil mezi rozhádané vojáky a svou autoritou velel k útoku na zbytek nepřátelských bojovníků, kteří se opevnili ve vsi Záblatí.⁴⁴ Následující hrozivý útok uherských jezdců zlomil morálku zbytku stavovských vojáků. Ti, když viděli, co se na ně řítí za hrůzu, sundali své klobouky a na znamení kapitulace je nasadili na kopí a špízy, čímž dávali najevo, že již nechtěli bojovat a že se vzdali. Pověst uherských vojáků nebyla příliš valná, chystali se vzdávající se vojáky zmasakrovat. Naštěstí se v té chvíli projevila dobrosrdečnost a milosrdenství

⁴¹ Blíže Jaroslav PÁNEK, *Husitství jako politický argument v předbělohorské době*, in: Robert Novotný – Petr Šámal a kol., *Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K počtě Petra Čorneje*, Litomyšl 2011, s. 309–319; Zdeněk VYBÍRAL, *Války a válečníci v české společnosti na počátku novověku*, Husitský Tábor 2007 (Supplementum 3), s. 555–569.

⁴² *Neuwe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht. „[...] wann er uberfallen wurde / ein Wagenburg zu machen [...]“.*

⁴³ *Kurtze und Warhafftige erzehlung. „[...] Alsbaldt ein Zeichen zu der Schlacht gegeben / haben sie mit solcher Tapfferkeit und Ernst in die Feinde gesetzt / daß in kurtzer Zeit auff dem Platz / [...] / nichts als erschlagene und verwundte gesehen worden. [...]“.*

⁴⁴ ТАМТÉЖ. „[...] und deffendürten sich mit Schissen tapffer. [...]“.

Karla Bonaventury Buquoye, jenž přikázal Uhrům zastavit a nastolil na bitevním poli všeobecný klid.⁴⁵

Zpravodajství o bitvě u Záblatí vytvářelo v obou případech hrdiny, kteří se v průběhu válečného střetnutí nějakým významnějším způsobem vyznamenali.⁴⁶ Hlavními postavami byli v obou případech vrchní velitelé obou armád. Již v úvodu obou textů se mohli čtenáři setkat s hlavními postavami bitevního dění. Hlavní role si zde rozdělili Karel Bonaventura Buquoy a Petr Arnošt z Mansfeldu. Císařský generál byl představen spíše neutrálním způsobem, ale příznačné by se mohlo zdát, že autor protestantských textů zřejmě nechoval k valonskému hraběti *příliš* velké sympatie, protože jej ani jednou v celém textu nepojmenoval jeho právoplatným hraběcím titulem. Zato v katolickém letáku se čtenář mohl dočíst

o velice opatrném, dobrými informacemi zpraveném a zkušeném hraběti Buquoyovi. Ten samý autor se ale nebál v případě popisu nepřátelského velitele Petra Arnošta z Mansfeldu sáhnout k hrubším výrazům. Sice mu přisoudil hraběcí titul, ale s dovětkem domnělý. Později se uchýlil k velice expresivnímu popisu stavovského vojevůdce, když jej označil za nelegitimně zplozeného levobočka, který nemá žádné dobré úmysly.⁴⁷ Vše korunoval jadrnými přívlastky tyranský, bezbožný a dokonce ďábelský. Hned po těchto veřejných urážkách přidal autor textu konkrétní Mansfeldova provinění, která přesně zapadala do rámce, kdy již Bůh nemohl čekat, a vyslal proti takové nespravedlnosti nástroj nápravy v podobě císařské armády. Petru Arnoštovi z Mansfeldu bylo vyčítáno dobytí bohobojného města Plzně,⁴⁸ ve kterém se dopouštěl právě těch zločinů,

⁴⁵ TAMTÉŽ. „[...] *Und ist der herr General gleich zu rechter zeit kommen / dann sonsten weren sie von den Ungern alle nidergehaut worden. Nach dem aber der herr General kommen / tritt herfür der Mansfeldische Lautenant / ubergib der herrn Grafen fünf eingewickelte Fähndel / Sich aber und die Seinen ergibt er der Gnaden ermelten Grafens. [...]*“; zajímavou interpretaci hrdinství spočívající v překračování norem a hranic stereotypu předložil Ronald Gregor ASCH, *Herbst des Helden. Modelle des Heroischen und heroische Lebensentwürfe in England und Frenkreich von den Religionskriegen bis zum Zeitalter der Aufklärung*, Würzburg 2016, s. 16.

⁴⁶ Ani tato skutečnost nebyla výjimečným případem, naopak s vytvářením hrdinů v rámci publicistiky počátku 17. století byla spojena celá řada textů, k tomu blíže E. STEJSKALOVÁ, *Novinové zpravodajství*, s. 88.

⁴⁷ Neuctivé přívlastky a domnělý hraběcí titul si Petr Arnošt z Mansfeldu jistě vysloužil za svůj ne-manželský původ. Walter KRÜSSMANN, *Ernst von Mansfeld (1580–1626). Grafensohn, Söldnerführer, Kriegsunternehmer gegen Habsburg im Dreißigjährigen Krieg*, Berlin 2010, s. 26–38; Zdeněk ŠOLLE, *Mansfeld a české stavovské povstání*, Strahovská knihovna. Sborník Památníku národního písemnictví 7, 1972, s. 71–89.

⁴⁸ Obléhání a dobytí Plzně se stalo v minulosti předmětem zájmu mnoha historiků. Srov. Jaroslav DOUŠA, *Plzeň v letech 1618–1621 (K postavě a vývoji města v době českého stavovského povstání)*, *Folia historica bohemia* 8, 1985, s. 157–209; Jan KUMPERA, *Obležení a dobytí Plzně Mansfeldem na podzim 1618*, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knöz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*, Brno 1999, s. 453–462; trýž, „*Urputní zrádci Plzáci...*“ *Dobyty Plzně Mansfeldem na podzim 1618*

keré byly popisovány na začátku letáku. Loupení, pálení kostelů a všemožná „*darebáctví a bezbožnosti v nich byly zřizeny*“.⁴⁹

V protestantských tiscích nebylo vhodné očerňovat nepřítele, jelikož si autor byl vědom toho, že vojenské štěstí bylo momentálně na straně císařské armády. Mezi řádky letáku prosvítal strach a nervozita. To bylo především patrné v porovnání s novinovými zprávami, které stranily císařské straně. Zde si autoři posilnění vojenským úspěchem dovozovali jmenovat nepřítele nejhorsšími názvy. Dále bylo v tiscích znát zřetelné sebevědomí a důvěra ve schopnosti císařské armády, což se prokázalo i tímto způsobem.

Kromě vrchních velitelů obou armád se v textech letáku objevily epizodní role dalších význačných osobností.⁵⁰ Stavovská armáda měla kromě Mansfelda jednoho kladného a jednoho záporného hrdinu. Porážka v bitvě vyžadovala, aby byl nalezen

její hlavní viník. Jelikož ze zmíněných důvodů to nemohl být Mansfeld, vina byla svalena na jednoho z nižších důstojníků, vrchního vachtmistra Jáchyma Carpezona.⁵¹ Byl to velitel nešťastné části stavovské armády, která zůstala na bitevním poli nejdéle a kterou Mansfeld nechal napospas uherským útočníkům. Jako nejzávažnější přečin bylo Jáchymovi Carpezonovi vyčítáno, že nebojoval do posledního muže, a dokonce odevzdal do Buquoyových rukou deset kusů těžké střelby.⁵² Opět zde autor ovlivňoval mínění čtenáře a odváděl pozornost od závažných taktických chyb, jichž se dopustil Petr Arnošt z Mansfeldu. Zveličoval drobné pochybení nižšího důstojníka, který už ale ve skutečnosti neměl žádnou jinou možnost čelit nepříteli.⁵³

Pravým opakem vrchního vachtmistra stavovského vojska Jáchyma Carpezona byl v očích protestantského tisku velitel Mansfeldovy jízdy hrabě Herman

v dobovém zrcadle, in: Martin Elbl – Milan Tognner (edd.), *Historická Olomouc. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*, Olomouc 2002, s. 37–51; W. KRÜSSMANN, *Ernst*, s. 139–146; Miroslav Hus, *Dobytí města Plzně generálem Arnoštem Petrem hrabětem z Mansfeldu v roce 1618 na dobových rytinách*, *Minulosti Západočeského kraje* 50, 2015, s. 11–50.

⁴⁹ *Kurtze und Warhafftige erzehlung*. „[...] was für Büberey und Gottlosigkeit in den Kirchen getrieben worden [...]“.

⁵⁰ Ve všech případech, o kterých je zde psáno, je přítomna silná stereotypizace urozených aktérů boje. Recipienti letákové publicistiky z katolického i protestantského prostředí byli soustavou stereotypů ovlivňováni, klamáni a zneužíváni. Vládcí prostředků hromadného sdělování si tak upevňovali své postavení v myšlenkových světech čtenářů a posluchačů. J. MACEK, *Historická sémantika*, s. 15.

⁵¹ Mansfeld na rozdíl od Carpezona bojoval podle protestantského letáku velice zmužile a nic se nestaral o své materiální ztráty, nýbrž nejvíce se strachoval o životy svých mužů a o co největší zmírnění lidských ztrát. *Neue Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*. „[...] der herr Graf von Mansfeld klagt nicht seine Pagage / so zweimal hundert tausendt Gulden werth so er darüber verloren / sondern vil mehr seine wol versuchte haupleut / fendrich und knecht / die sich so stattlich gehalten [...]“.

⁵² Ve skutečnosti s sebou táhl Mansfeld pouze jedno dělo. K tomu srov. M. VOLF, *Bitva*, s. 125. I přesto ale byla ztráta palebné síly pro stavovskou pokladnu velikou katastrofou.

⁵³ *Neue Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*. „[...] unnd wieder gegen umbwechslung unlangst loß gelassen / zu sampt 10. stuck Geschütz nach Budweiß gefübrt worden [...]“.

Otto I. Limbursko-Styrumský. Tento profesionální bojovník se postavil se zbytkem svých věrných rejtářů proti nepřátelskému vojsku. Společně s rytmistrem Danielem Heydnem, který nesl tíhu boje už od samého začátku bitvy, se mu dařilo odrazit útoky, přestože císařských proti nim v jednu chvíli stálo přibližně pětinašobné množství. Pro dobového pozorovatele měla tato scéna nádech hrdinství, kterým se urozený muž prokazoval.⁵⁴ Toto tvrzení příliš nesouznělo se skutečným obrazem velitele stavovské jízdy. On a jeho jezdci byli známí především tím, že jako první opouštěli bojiště a svou udatnost si dokazovali především na bezbranném venkovském a městském obyvatelstvu.⁵⁵ Jaký byl další osud hraběte, leták již nezmiňuje. Podle toho, že se vyskytoval v závěrečném výčtu „*obristů, kteří v tomto šarmiclu zůstali*“, by se dalo soudit, že za své hrdinství zaplatil životem, ale prameny podhalily další osudy Hermána Otta I. Limbursko-Styrumského. Hrabě se ukryl v jakési stodole, kde našel zdravého koně, se kterým dokázal bez úhony vyváznout z bitevní vřavy.⁵⁶ Později se jako vrchní velitel Mansfeldova jízdního pluku účastnil přelomové bitvy na Bílé hoře, kde se snažil bezúspěšně zadržet

postup císařsko-ligistické armády. V probíhající třicetileté válce sloužil ve službách nizozemských generálních stavů a brunšvicko-wolfenbüttelských vévodů.⁵⁷

Na vítězné císařské straně nebylo třeba hledat viníky porážky, proto byli vyzdvihováni pouze kladní hrdinové bitevního dění z 9. a 10. června 1619. Nejvíce oslavovaným hrdinou byl Karel Bonaventura Buquoy, ale kromě něj se na bojišti, přesněji řečeno v tisku, který informoval o bitvě, zrodil ještě jeden hrdinný voják. Byl jím hrabě Jean de Mérode.⁵⁸ Tento valonský šlechtic sloužil již v předválečné době španělským Habsburkům a později si vydělával na živobytí u Rudolfa II. Po vypuknutí českého stavovského povstání se spolu s bratrem vydali po příkladu Buquoye do Čech, kde chtěli ukázat svou věrnost habsburskému domu. Při obléhání Českých Budějovic se spojil s Buquoyem a vydal se s ním k Záblatí. Zde se o něm autor katolického letáku zmínil již na začátku textu, kdy byl uveden jako velitel tří stovek elitních mušketýrů, se kterými se ihned pustil do boje.⁵⁹

Jeho chvíle slávy však měla ještě přijít. Stalo se to po hlavním střetu obou vojsk mezi Netolicemi a Záblatím, kdy se

⁵⁴ TAMTÉŽ. „[...] *Das Graf von Styrum hat sich so ritterlich gehalten / daß er mit 200. under 1000. kürißer gewagt [...]*“.

⁵⁵ Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká. Od roku 1602 do roku 1623* III, Praha 1867, s. 162.

⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 162, 165.

⁵⁷ O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 204.

⁵⁸ Monograficky o jeho příbuzném, jmenovci a též účastníkovi bitev českého stavovského povstání Hermann HALLWICH, *Johann Merode. Ein Beitrag zur Geschichte des Dreissigjährigen Krieges*, Leipzig 1885.

⁵⁹ Kurtze und Warhafftige erzehlung. „[...] *Es befunden sich aber bey uns / in die zwey und dreyssig hundert Ungern / dreyhundert Muscetiierer / welche herr von Merodo fübretel[...]*“.

stavovská jízda vracela ke svému hlavnímu stanu.⁶⁰ Zde se Mansfeld snažil svolat a sjednotit bojeschopné jednotky, aby se mohl bránit proti nepřátelské přesile. Jean de Mérode dostal rozkaz se svými mušketýry napadnout ležení uvnitř vsi Záblatí. To se mu povedlo tak dobře, že zasáhl skladiště střelného prachu stavovského vojska, které vybuchlo a zapálilo okolní domky.⁶¹ Když se proti nim chtěl dát nepřítel na útok, pronesl hrabě Mérode plamennou řeč, čímž dodal odvahy svým a valonským mužům, kteří byli poblíž.⁶² S velkým křikem a s takovou „vážností a statečností“ se pustili císařští vojáci do nepřítelů, že po chvíli nebylo na bitevním poli s kým válčit. Po tomto útoku dosáhli Mérodeho bojovníci množství kořisti v podobě vozů, korouhví a hlavně vína.⁶³

Valonský hrabě se však nezapsal do myslí obyvatel českých zemí jako

chrabří bojovník a svědomitý vykonavatel svěřených úkolů. V češtině se v době českého stavovského povstání zrodilo označení, které mělo svůj etymologický základ ve jméně hraběte Mérodeho. Vojáci z jeho pluku byli totiž daleko více známí tím, že se kvůli nemoci a dalším důvodům zdržovali v týlu armády a stávali se tak velice nepříjemným problémem pro usdlé obyvatelstvo Českého království. Do českých slovníků se tak dostalo slovo marodér, které označovalo vojáky, kteří se opožďovali za vojskem a loupili, pálili domy a ožebračovali měšťany i vesničany.⁶⁴ Hrabě Jean de Mérode se po bitvě u Záblatí spolu se svým bratrem a dvěma bratrance účastnil po boku Karla Bonaventury Buquoye bitvy na Bílé hoře, kde však hrdina od Záblatí našel svou smrt. Po bitvě byl pohřben na Strahově, ale jeho hrob se nedochoval.⁶⁵

⁶⁰ To, jakým způsobem působila bitva u Záblatí na město Netolice, se stalo předmětem mého předešlého výzkumu, který spočíval v rozboru písemností archivního fondu Archiv města Netolice uloženého ve Státním okresním archivu. Srov. Josef ČÍŽEK, *Pobroma netolická. Vliv bitvy u Záblatí na každodenní život panství*, České Budějovice 2015 (Bakalářská práce).

⁶¹ Pavel Skála ze Zhoře psal o neopatrnosti jednoho stavovského vojáka, který nechtěně zapálil tento sklad střeliva, blíže K. TIEFTRUNK (ed.) *Paola Skály ze Zhoře Historie*, s. 163.

⁶² *Kurtze und Warhafft erzehlung*. „[...] Wolan meine liebe Valoner / jetzt habt ihr die lang begerte Gelegenheit ewre Tugend und Tapfferkeit zuerzeigen / last uns streitten für Gottes Ehr unnd unserm könig VIVAE FERDINANDUS. Darauff sie alle geschryen / Schaffē und gebietten der herr Graf was er wil / wir wolen ritterlich streitten / und solten wir alle das Leben darüber lassen. [...]“. Jean de Mérode byl znám především jiným výrokiem, který v bitvě pronesl. V bitevní vřavě se dostal na dohled k hraběti Mansfeldovi, zprvu jej nepoznal, ale když si uvědomil, koho viděl, jadrně zavelil svým mužům, aby po tom „z kurvy synu čacký oheň dávali. Což však hraběti málo ublížilo, kromě že dva vejthary okolo sebe tu postřeleni v štichu nechati muse“. K. TIEFTRUNK (ed.), *Paola Skály ze Zhoře Historie*, s. 163.

⁶³ *Kurtze und Warhafft erzehlung*. Symbolicky největší hodnotu měl prapor samotného hraběte Mansfelda. „[...] Da haben wir gefunden viel geladene Wagen mit allerley Sachen / sonderlich mit Wein [...] Das eine Cornet ist deß Mansfelds selbste gewesen / weis an der Farbe / mit dieser Überschrift PRO LIBERTATE. Für die Freyheit [...]“.

⁶⁴ Milan BUBEN (ed.), *Heraldická ročenka 1979*, Praha 1979, s. 15–16.

⁶⁵ O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 148.

Po vylíčení skutků slávy, nebo naopak zneuctění se závěry letáků věnovaly konci bitvy a jejím následkům. Po osmi hodinách tvrdého boje se na záblatské bojiště snesla tma a přišel čas k bilancování bitevního dne.⁶⁶ Katolický text se zmiňoval o úspěších, kterých dosáhla vítězná strana. Popísoval počty ukořistěných korouhví, zjišťoval hodnotu sebrané válečné kořisti a radoval se kvůli množství chycených nepřátelských vojáků. Dokonce uvedl přesné počty zajatých a mrtvých nepřátel. Údajně se do císařského zajetí dostalo 1337 mužů. Většina zajatců se rozhodla změnit pána a přešla do služeb Karla Bonaventury Buquoye. Zbytek vězňů byl rozvezen po celých jižních Čechách, z toho 200 bylo vězněno v Českém Krumlově.⁶⁷ Nepěkný musel být pohled na bitevní pole, kde císařští zvědové napočítali tisíc sto mrtvých těl. Jaký byl osud těžce raněných vojáků, se dalo odhadnout. Při nedostatečné lékařské péči většina přeživších nemocných neměla dobré vyhlídky, často

je čekala dlouhá a bolestivá smrt, například z důvodu infekce. To však katolického čtenáře jen málo překvapilo, daleko zajímavější zprávou bylo ukořistění jednoho velkého děla, které bylo za českého stavovského povstání stále velkou vzácností.⁶⁸

Pro recipienta katolického tisku měly velkou důležitost také následky bitvy. Jelikož se s rozprášením celé Mansfeldovy armády změnil poměr sil na jihočeském bojišti ve prospěch Karla Bonaventury Buquoye, bylo donuceno konat české direktorium. Dlouhé a bezvýsledné obléhání Českých Budějovic muselo být po důrazné žádosti stavovského generála Jiřího Fridricha Hohenloheho odvoláno, což nezůstalo bez povšimnutí na císařské straně.⁶⁹ Ihned se roznesly zprávy o chvatném úprku hraběte z ležení v Rudolfově a celá situace nesla v jízlivých myslích stranících císařské straně tragikomický nádech.⁷⁰

V úplném závěru katolického letáku děkoval jeho autor Bohu za vítězství.

⁶⁶ J. POLIŠENSKÝ (ed.), *Documenta Bohemica Bellum Tricennale illustrantia*. Tomus II. *Der Beginn des Dreißigjährigen Krieges. Der Kampf um Böhmen. Quellen zur Geschichte des Böhmisches Krieges (1618–1621)*, Praha 1972, s. 133. Citován je zde Mansfeldův dopis, v němž si stěžuje na liknavost, kterou projevil Jiří Fridrich Hohenlohe a viní ho ze své porážky.

⁶⁷ Český Krumlov již od počátku stavovského povstání nesl tíhu bojů i těžkosti ubytování vojska. K zásobování jednotlivých císařských vojsk srov. Státní okresní archiv (dále SOKA) Český Krumlov, Archiv města (dále AM) Český Krumlov, *Ubytování a zásobování vojska*, inv. č. 2795, sign. C I 5, kart. 158, fol. 18–22. Odvod proviantu vojsku v době českého stavovského povstání TTAMTĚZ, kart. 159.

⁶⁸ *Kurtze und Warhafftige erzehlung*. „[...] Die so eben denselben Tag gesendet worden die Mahlstatt zubesichtigt / erzehlen / daß sie in Tausent ein hundred todtē Cörper gezeblet. Das grobe Geschütz ist auch bekommen worden. [...]“

⁶⁹ K obléhání Českých Budějovic za českého stavovského povstání srov. předešlý výzkum J. ČÍŽEK, *Komunikativní obraz*, s. 43–54; Tomáš STERNECK, *Svědectví z rozbořeného města (Relace o českobudějovických událostech v polovině roku 1618)*, Jihočeský sborník historický 84, 2015, s. 351–381; zde i přehled další literatury na s. 351–354.

⁷⁰ *Kurtze und Warhafftige erzehlung*. „[...] Wie dann / nach dem ermeldter Graf von dieser Niederlag vernommen / auch verstanden das allbereith fünffzehn Fähndel Valoner ankommen / den Angriff nicht wollen erwarten / sondern in aller still auß der Rudolphstadt auffgebrochen [...]“

Tato formule opět zapadala do klasického rámce letákového zpravodajství o bitvách konce 16. a počátku 17. století. Ve zpravodajských textech bylo více než obvyklé na konci informace o bitvě poděkovat Bohu za projevené milosrdenství v podobě vítězství modlitbou nebo alespoň obligátním „Amen“.⁷¹ Poslední myšlenka autora textu směřovala k tužbě lepších zítřků, kdy by České království přestalo bojovat proti pravému katolickému Bohu, habsburskému panovníkovi a právoplatnému králi. Rušitelé tohoto Božího míru by měli okamžitě odejít ze země nebo změnit své chování a poslouchat zvoleného císaře Ferdinanda II.⁷²

Zcela v odlišné situaci se po bitvě u Záblatí nacházeli jak stavovští vojáci a jejich velitelé, tak autor a čtenáři letákového zpravodajství. Nemohli se dočíst ani o tučné kořisti, ani o velkých vítězstvích, ani o Boží přízni. Naopak se dozvěděli, jak hrabě Buquoy zabezpečil České Budějovice proti nepřátelskému obléhání a jak se vypořádal s útočníky, kteří se museli dát

na taktický ústup, protože Buquoy „den po dni od Budějovic ku Praze šance činí, [...] že také kdejaký statečný lid musí před šancemi zůstat.“ To bylo velkým problémem, jelikož to znamenalo ohrožení celé země, na které protestantský leták reagoval. Varoval před nebezpečím, jež z císařské armády plynulo, a nakazoval, že nejenom vojáci, ale i každý měšťan či vesničan by se měli semknout ke společné obraně království.⁷³

Na druhou stranu však zpravodajství ukazovalo nové směřování stavovského povstání. Přestože Petr Arnošt z Mansfeldu ztratil velkou část své armády, nezbyl své dobré vojenské pověsti. Bylo by to možné dokázat na tom, že nedlouho po záblatské bitvě měl k dispozici podobně silný vojenský sbor, o čemž se nezapomněl zmínit autor protestantského letáku. Již 15. června obdržel stavovský generál dokonce osm dělostřeleckých baterií. To se v situaci, kdy stavovské direktorium nemělo dostatek peněz na vyplacení žoldu stávajícím jednotkám, jevílo jako vysoce nepravděpodobné.⁷⁴

⁷¹ T. RATAJ, *Turecká brozba*, s. 254.

⁷² *Kurtze und Warhafftige erzehlung*. „[...] daß sie auffhören wider Gott / Ihren könig unnd das löbliche haus von Oesterreich zustraiten [...]“

⁷³ *Neuwe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*. „[...] zu deme der feind von Tag zu Tag / von Budweiß neher auff Prag schantzen thete [...] manches dafffers Volck vor den Schantzen bleiben müste [...]“.

⁷⁴ O. CHALINE, *Bílá hora*, s. 514–520. Chaline vidí jako jednu z hlavních příčin porážky stavovského povstání neochotu většiny domácí šlechty se finančně angažovat ve vzpouře. Tato nechuť zabezpečit peníze stavovské povstání pramenila z obecné zadluženosti vyšší šlechty v raném novověku. K aspektům finančního hospodaření šlechty a úvěrům srov. František KAMENÍČEK, *Zemské sněmy a sjezdy moravské III*, Brno 1905, s. 61–64; Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596)*, Praha 1985, s. 40; Václav BŮŽEK, *Der Kredit in der Ökonomik des Adels in Böhmen in der Zeit vor der Schlacht auf dem Weissen Berg*, *Hospodářské dějiny* 15, 1986, s. 27–64; TÝŽ, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989; TÝŽ, „Svatý Jirí za humny jest“. *Úvěr v myšlení rytířských klientů předbělohorské doby*, *Studia Comeniana et historica* 29, 1999, s. 34–45; Petr VOREL, *Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století*, *Český časopis historický* 96, 1998, s. 754–778.

Další strategií k zmírnění následků prohrané bitvy byla jejich bagatelizace. Letáky sice popisovaly katolickou radost nad získaným vítězstvím, ale zdůrazňovaly cenu, kterou za něj musela císařská armáda zaplatit.⁷⁵ V tomto směru se naprosto rozcházelý odhady obou stran o počtech padlých v bitvě. Císařská strana počítala jen s malými ztrátami, zatímco souhrn zabitých a zajatých vojáků na straně nepřítele odhadovala na tisíce. Stavovská generalita chtěla vyvolat dojem Pyrrhova vítězství Karla Bonaventury Buquoye, jelikož počet ztrát na své straně určila na pět set mužů, zatímco na straně císaře podle ní padlo ještě o sto mužů více. Podle stavovských zpráv klesla morálka nepřátelských vojáků na nižší úroveň, než byla před bitvou, mnoho z nich chtělo odejít ze služby, nebo i dezertovat. Proti takovým snahám však zasáhli „španělská důstojníci“ a jezuité, kteří bohabojně a mírumilovně žoldně pod pohružkou trestů donutili zůstat a dále bojovat.⁷⁶

Závěr autor protestantského letáku věnoval – stejně jako jeho katolický protějšek – Bohu a modlitbě k němu. Přál si od něj, aby již netrestal české země takovým

soužením a bídou, ale byl by rád, kdyby České království opět vzkvétalo a prosperovalo ve stínu kalicha namísto toho, aby bylo porobeno a utlačováno španělskou a jezuitskou *infekcí*. Vložením modlitby byly text a bitva samotná vyzdvihnuty na vyšší úroveň vnímání. Zpráva dostala eschatologický rámeček, který sloužil jako vysvětlení příčin a důsledků bitvy.⁷⁷ Události spojené s bitvou u Záblatí byly pro čtenáře spojeny s trestem za těžké hříchy, kterých se obyvatelstvo českých zemí dopouštělo a po nichž přicházel vytoužený mír a pokoj.⁷⁸

Přílohou protestantského letáku byl soupis mužů, kteří v bitvě padli. Nevypisovali se všichni padlí bojovníci, ale pouze osoby urozené.⁷⁹ V hierarchicky uspořádané společnosti raného novověku sloužila zmínka o hrdinské smrti v bitvě k vyjádření úcty šlechtici. Pro urozeného muže bylo vojenské tažení jednou z distinkcí, kterou se vyčleňoval z masy neurozených obyčejných lidí. Smrt na bitevním poli skýtala pro urozeného muže příležitost k zvýšení míry rodové urozenosti. Svou obětí také vytvářel paměť na své jméno a prohluboval svou stavovskou čest.⁸⁰

⁷⁵ Byl zde líčen zpěv náboženského chvalozpěvu *Te Deum laudamus*, který byl na počest vítězství zpíván v katolických kostelích.

⁷⁶ *Neuwe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*. „[...] daß die Leutanten / möchten disarmirt, villeicht gar bannisirt [...]“.

⁷⁷ T. RATAJ, *Turecká hrozba*, s. 254.

⁷⁸ *Neuwe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*. „[...] ohne fernere Jesuitische / oder Spannische infection gesund und fridlich / und mit denen Subutraque, leben mögen[...]“.

⁷⁹ Soupisy padlých byly tradiční součástí zpravodajství o bitvách přelomu 16. a 17. století. Blíže E. STEJSKALOVÁ, *Novinové zpravodajství*, s. 79; *Neuwe Zeytung / Oder Eygentlicher Bericht*. „[...] Die Vornembste Obristen so in diesen Scharmützel geblieben. [...]“.

⁸⁰ Spolehlivá vojenská služba byla distinktivním znakem urozeného muže raného novověku. Srov. Vítězslav PRCHAL, *Společenstvo brdlinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550–1750*, Praha 2015. Historickou paměť na své jméno si vydobyl svým životem a smrtí v boji

Bitva u Záblatí v pohledu neurozených vrstev obyvatelstva

Události bitvy u Záblatí se do dnešních dnů nezachovaly pouze ve formě letákového zpravodajství, ale zprávu o ní zanechaly i jiné vrstvy společnosti. Velice důležitý pohled na červnové bojiště roku 1619 vyšel od přímých i nepřímých pozorovatelů z venkovského nebo městského prostředí. Jakým způsobem mohla ovlivnit bitva obyčejný život měšťanů okolních měst, ukázala korespondence jejich úředníků i soukromých osob.⁸¹

Pro obyvatele města blízkého záblat-skému bojišti byly důležitější zcela jiné

okolnosti bitvy než pro dobové zpravodajce. Válka a boj se dotýkaly jejich majetku i životů osob. Taková situace se stala pro člověka počátku 17. století neobvyklou. Silně zasahovala do jeho každodennosti a rušila stereotypní plynutí všedních dnů. Takovým způsobem byl zasažen necelých dvacet kilometrů vzdálený Písek. Deset dní po bitvě u Záblatí byl pro písecké měšťany největším problémem výskyt stavovských vojáků.⁸²

Vojáci po prohrané bitvě bloudili po kraji a pro civilní obyvatelstvo představovali veliké nebezpečí.⁸³ V korespondenci, která se týkala bitvy, se dochovaly zmínky

.....

Karel Bonaventura Buquoy, čehož byly důkazem kromě jiného po jeho smrti vznikající oslavné texty, které zpracoval Olivier CHALINE, *La mort du comte de Buquoy (1621)*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles. „Vita morsque et librorum historia“*, České Budějovice 2006, s. 45–52. Historickou pamět a projevy úcty ke svému proslulému předku silně prokazovali členové rodu Buquoy v celé historii rodu, pro „dlouhé“ 19. století srov. Hana RUDOVÁ, *Za Boba, krále a krásná umění. Buquoyové a vizuální umění v „dloubém“ 19. století*, Pardubice 2016 (Disertační práce), s. 63–68.

⁸¹ Výzkum se týkal rukopisné korespondence mezi radou města Domažlic a píseckým měšťanem Zikmundem Švantlem, který 20. června 1619 informoval domažlické měšťany o tom, co sám viděl a zažil. Primární význam dopisu byl ve vyvrácení panických zvěstí, které se třeba i dobovou publicistikou šířily po celém Českém království. Srov. SOkA Domažlice, AM Domažlice, Zpráva o bitvě u Záblatí a o stavovském vojsku od občana z Písku, inv. č. 253, sign. I B 261, kart. N3. K situaci měst zasažených válkou blíže Jan KLIÁN, *Město ve válce, válka ve městě. Mělník 1618–1648*, České Budějovice 2008; TÝŽ, *Na kvartýře. K aspektům soužití mezi vojáky a měšťany za třicetileté války*, Historie a vojenství 63, 2014, s. 20–34; TÝŽ, *Vojenské násilí ve městech za třicetileté války. Se zvláštním přihlídnutím k Plzeňsku*, Folia historica bohemia 29, 2014, s. 5–29; Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk a jeho správa za třicetileté války*, Nymburk 2012; TÝŽ, *Obnovení městských rad v českých královských městech v letech 1624–1636*, Documenta Pragensia 21, 2002, s. 93–101; TÝŽ, *Zkušenosti Nymburských s vojáky za třicetileté války. Sonda do problematiky vojáka v českém prostředí*, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 1, 1991, s. 22–38; Ralf PRÖVE, *Der Soldat in der „guten Bürgerstube“*. *Das frühneuzeitliche Einquartierungssystem und die sozioökonomischen Folgen*, in: Bernhard R. Kroener – týž (edd.), *Krieg und Frieden. Militär und Gesellschaft in der frühen Neuzeit*, Paderborn 1996, s. 191–217.

⁸² SOkA Domažlice, AM Domažlice, Zpráva o bitvě u Záblatí a o stavovském vojsku od občana z Písku, inv. č. 253, sign. I B 261, kart. N3, fol. 1.

⁸³ K těžkostem obyčejného obyvatelstva zasaženého válkou srov. Zdeněk VYBÍRAL, *Člověk ve válce*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 433–473. Srov. pozn. 81.

o konkrétních problémech, jež sužovaly písecké obyvatelstvo. Obyvatelé si nestěžovali na samotné vojáky, ale trápila je nečinnost velitelů, kteří nechávali měšťany napospas vojenské zuřivosti a sami se k vojákům často přidávali. Největší nebezpečí představovali jezdci z pluku hraběte Hermana Otta I. Limbursko-Styrumského. Nejvíce zarážející pro městské obyvatelstvo Písku bylo, když styrumští rejtai „jako nepřítel“ rabovali, plundrovali a pálili domy či kostely, přestože Písek patřil k podporovatelům českého stavovského povstání.⁸⁴

Pro obyvatelstvo okolních vsí a měst však nebyli problémem jen živí stavovští vojáci, ale také ostatky mužů, kteří neměli v bitvě u Záblatí vojenské štěstí na své straně. Jelikož byla stavovská armáda po boji rozprášena a její velení nemělo sílu zařadit, aby se někteří vojáci postarali o své padlé druhy, připadl tento úkol na císařské jednotky. Vojsko Karla Bonaventury Buquoye však nemělo žádný zájem se starat o mrtvé nepřátele a raději se i se zajatci vrátilo do Českých Budějovic a Českého Krumlova.⁸⁵ Nechtěná práce zůstala na vesničanech a měšťanech okolních sídel. Nikomu se však do tak nepopulární činnosti zřejmě nechtělo, jelikož ještě

.....

⁸⁴ „[...] mezi nimi i pan hrabě ze Styrum, jehož lid bezbožný pálení výjimečných jako nepřítel vůkol kraj náš plundroval lidi zbil, kostely loupil a za mnoho na cti, který škody nadělal [...]“. SOKA Domažlice, AM Domažlice, Zpráva o bitvě u Záblatí a o stavovském vojsku od občana z Písku, inv. č. 253, sign. I B 261, kart. N3, fol. 1.

⁸⁵ M. VOLF, *Bitva*, s. 126.

⁸⁶ „[...] čehož by snad mezi pohany lépe ošetřeno bylo. [...]“. Srov. SOKA Domažlice, AM Domažlice, Zpráva o bitvě u Záblatí a o stavovském vojsku od občana z Písku, inv. č. 253, sign. I B 261, kart. N3, fol. 1. Obecně pro pohřby a pohřbívání srov. Philippe ARIÉS, *Dějiny smrti I*, Praha 2000, s. 180–252; smrti a pohřbům ve šlechtickém prostředí se věnoval Pavel KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004 (= Monographia historica 4).

⁸⁷ K. TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie*, s. 165.

deset dní po bitvě nebyla mrtvá těla plně odklizená. Tato skutečnost se stala velkým hygienickým problémem pro celý kraj. Tlející ostatky totiž v horkých červnových dnech lákaly divokou zvěř a zápach rozkládajících se těl byl silný natolik, že obtěžoval i písecké měšťany. Do Písku byly totiž přivezeny ostatky mrtvých vojáků na patnácti vozech, které Písečtí zřejmě nestíhali pohřbívat, jelikož neměli dostatečné pohřební kapacity. Pohled na zneuctěné lidské ostatky dotvářel obraz duchovní katastrofy, protože církevní pohřeb byl zásadním prvkem života každého věřícího člověka.⁸⁶

Nebylo však možné říct, že by se jihočeští měšťané starali pouze o věci, které se jich přímo dotýkaly. Obyvatele jižních Čech zajímaly i politické a vojenské události, jež přesahovaly horizont jejich běžného pohybu. Obyvatelé Písku měli znalost o pohybech stavovských i císařských armád. Uvědomovali si, jak velkým neštěstím byla neúčast vojáků pod velením Oldřicha Vchynského ze Vchynic, kteří nestihli zasáhnout do bitvy.⁸⁷ Dokonce je překvapilo přesunutí ležení hlavní části jihočeského stavovského vojska od obléhaných Českých Budějovic do míst mezi

Táborem a Soběslaví. Z důvodu císařských posil, které se do Čech dostávaly z Pasova, prosili písečtí měšťané, aby se do země urychleně navrátil hrabě Jindřich Matyáš Thurn, který v tu dobu opouštěl vídeňské ležení.⁸⁸

V korespondenci, která informovala o bitvě u Záblatí, věnoval autor velký prostor situaci v ostatních jihočeských městech. Měšťan raného novověku patřil do skupiny obyvatel, která sebe vnímala jako svébytnou strukturu v rámci stavovsky uspořádané společnosti. Nebyl mu lhostejný osud jemu spřízněných druhů, kteří trpěli pod jhem cizí armády. Obyvatelé měst, která se hlásila k protikatolickému odboji a prozatím nebyla obsazena císařskými vojáky, pociťovali strach a soucítily s těmi, kteří takové štěstí neměli.⁸⁹ Písecký měšťan Zikmund Švantle si všiml, že po bitvě byla bez boje obsazena „*pevnost znamenitá*“ Hluboká nad Vltavou, navíc

císařští dobyli Týn nad Vltavou, který se poddal bez boje. I přesto se zde císařští vojáci chovali jako dobyvatelé a tamější obyvatelstvo po krátkém čase litovalo, že se nepříteli nebránilo.⁹⁰

Přestože se nedochovaly prameny, které by přímo reflektovaly bitvu u Záblatí z pohledu vesnického obyvatelstva, podařilo se najít pramenné zdroje, které se programově hlásily do venkovského prostředí. Byly to písňové texty, které se mohly šířit jak podobou písemnou (ta se následně stala pro historika mimořádným předmětem zájmu), tak ústním podáním, jemuž mohl tehdejší veskrze negramotný obyvatel jižních Čech snáze rozumět, zapamatovat si je a ztotožnit se s ním. Pro zapamatování a ztotožnění se s textem měla značnou důležitost písňová forma informace. To, že šlo skutečně o písňové texty, dokazoval předepsaný nápěv, podle kterého měla být zpráva zpívána.⁹¹

⁸⁸ „[...] *aby se s p. hrabětem z Thurnu z Rakous stábnouti mohli [...]*“. SOKA Domažlice, AM Domažlice, Zpráva o bitvě u Záblatí a o stavovském vojsku od občana z Písku, inv. č. 253, sign. I B 261, kart. N3, fol. 2.

⁸⁹ Členění společnosti stavovského státu představil Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010. Z čeho měli strach měšťané, blíže srov. TAMTÉŽ, s. 376–380.

⁹⁰ „[...] *Hluboká zámecká pevnost jistě znamenitá jest poloupena, Týn nad Vltavou též dobrovolně se nepříteli podal, čehož nyní litují [...]*“. SOKA Domažlice, AM Domažlice, Zpráva o bitvě u Záblatí a o stavovském vojsku od občana z Písku, inv. č. 253, sign. I B 261, kart. N3, fol. 2; prameny městské proveniencí z Hluboké nad Vltavou nebo Týna nad Vltavou bohužel nepřispěly k objasnění těchto událostí.

⁹¹ Srov. *Knihopis*, č. 6408. Jedná se o tisk *Gisté a prawdriwé Nowiny o těch wécech, kteréž se w tomto sláwném Králowstwju Českém stali / gaké sskody od lidi nepřátelských se až posawad děj / gaké pálenj Měst, městeček, Wsy y Twrzy / gaké laupeže a mordowanj lidi nebohych / gaký křik a nařikánj / pláč a žalostne kwjlenj se od nich až posawad děj / tak že mnozý wzáctnj a bohatj lidé w žebrotu přigijti museli / gakž každý Křestan pobožný z této Pjsničky lépe wyrozuměti mocy bude*; 8°; 4 listy; místo: Praha; rok: 1619; tisk: Daniel Karel z Karlšperka (dále jen *Gisté a prawdriwé Nowiny*), který je uložen v Knihovně Národního muzea Praha, sign. 15 F 16. V letáku se vyskytuje typická formulace: „*Zpřová se jakož: Ej již čas odejiti mého*“. Tiskařem byl Daniel Karel z Karlšperka, jenž byl příznivcem stavovského povstání. V jeho dílně vzniklo velké množství propagandistických textů, z nichž nejvýznamnější byl

Jestliže se městské obyvatelstvo zajímalo o průběh stavovského povstání, pochody armád a taktické přesuny domácích i nepřátelských vojáků, na venkově byl tento pohled tím, co vesničany trápilo nejméně. Vesničané počátku třicetileté války rozlišovali mezi „přátelskými a nepřátelskými“ vojáky. Avšak v dobovém tisku byli vojáci naverbovaní za peníze českých stavů mnohdy označováni za ještě horšího nepřítele než vojáci Ferdinanda II. Vojsko kvartýrující na statcích a gruntech vesničanů netolického panství požadovalo v první řadě stravu pro sebe i pro koně, dále potřebovalo v nepříznivém počasí střechu nad hlavou, což bylo v domech, které často obsahovaly pouze jednu větší místnost, velikým problémem.⁹² Jelikož se vojáci v domech vesničanů i měšťanů chovali téměř jako dobyvatelé, lidé na druhé straně je vnímali jako „žrouty“, kteří lačnili po oblečení, dobytku a dalším bohatství.

Když pak mělo dojít k boji a „*Němci*“ měli za úkol bránit obyvatelstvo před císařskými, utíkali stavovští vojáci jako první i s naloupeným majetkem vesničanů.⁹³

Ani císařští vojáci pod velením Karla Bonaventury Buquoye a Jindřicha Duvala Dampierra nebyli pro vesnické obyvatelstvo úlevou. Oba dostávali v písňových textech názvy jako loupežníci, trapiči a žháři, ani jejich vojáci nestáli v hodnocení vesnického a městského obyvatelstva lépe.⁹⁴ Bitva u Záblatí zanechala v myslích lidí nesmazatelnou stopu. Jestliže stavovští vojáci pouze loupili a brali majetek, císařští kromě obligátních krádeží navíc ubližovali na těle a vraždili. V rámci bitevní vřavy se vojáci uchýlovali k vypalování domů, což lidé, kteří byli závislí na svých gruntech a hospodářstvích, nenechávali bez povšimnutí. Vojáci pro ně byli bezbožníky a psy, častokrát snesli přirovnání k Turkům a Tatarům, které ve svých bestiálnostech

tisk *Druhé apologie stavův Království českého* (Praha 1619). Z toho vyplývá, že byl v úzkém kontaktu s nejvyššími úředníky stavovské vlády. Dalo by se tedy usuzovat, že i autorem tohoto tisku byl některý z vyšších úředníků direktoria. Po porážce povstání byl pokutován a po vydání Obnoveného zřízení zemského musel opustit České království. Srov. Petr VOIT, *Encyklopedie*, s. 149–150.

⁹² Ve městě si členitější dům mohl dovolit jen bohatší majitel, srov. Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury II* (2). *Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997, s. 523–524; na vsích byla tato tendence ještě zřetelnější rýž, *Dějiny hmotné kultury II* (1). *Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1995, s. 403–413.

⁹³ *Knihopis*, č. 13895. V tomto případě jde o *Pláč Robotných Lidj / To gest: Prawdirówy a Hrozně-žalostivý Lament s bolestným Nařjkánjm nás w Kragi Práchenském / Wltawském / Bechynském vbranych, ochuzelých, pracowitých Lidj Rodu a Ržádu Sedlského / (gesto kadyž gsme w sstěstj byli, wssechněm rádi gsme slaužili / nassim Panům a Wrchnostem, Kněžjm, Žákům, také Hostem /) co gsme w těchto záwadných a zádavonych nynj běžjících letech wystáti museli: Czemuž wssemu z této nassi prawdirówé zpráwy a z přidané tomu nassi Pjsničky se wyrozumj; 4°; 7 listů; místo: – ; rok: 1620; tisk: – (dále jen *Pláč Robotných Lidj*), jenž je uložen v Národní knihovně Praha, sign. 54 J 18.983. „[...] Pán Bůh sám ví, že jsou horší víc mnohém než ferdinandští ve své loupeži a krádeži. [...]“.*

⁹⁴ TAMTÉŽ. „[...] Buquoy voják i z Dampíru měl k loupeži volnou míru, všec pobrali i spálili. [...]“ Je zde možné pozorovat, jak byla venkovská společnost ovlivňována pomocí soustavy stereotypů, do níž bylo lapeno myšlení veřejnosti. J. MAČEK, *Historická sémantika*, s. 15.

nejednou překonávali.⁹⁵ Největší zvráceností v očích tehdejšího usedlého obyvatelstva byla vojenská sebranka, která se neštítala vraždění malých dětí a znásilňování ctnostných panen a matek.⁹⁶

Velikou starostí obyvatelstva první poloviny 17. století zasaženého válkou byla ztráta možnosti obživy. Vojenské hordy po svedených bitvách zůstávaly na dobytých územích a drancovaly je. Nejinak tomu bylo i v době po bitvě u Záblatí. Vítězní císařští vojáci hledali to, co ještě nepobraly stavovské jednotky. Opět to znamenalo nebezpečí a strádání pro obyčejného člověka. Ten se často snažil se svým majetkem dostat do bezpečí a odháněl dobytek do lesů a skal, zahrabával si cennosti na různých místech a vytvářel si další strategie přežití.⁹⁷ Ani tato skutečnost neměla kladný vliv na utváření obrazu vojáka v mysli obyčejného člověka. „*Neb ti zrádci vždycky v městě / spáleniště / kopalí, rumovali, kde jen koho zbládnout mohli / mordovali / vše co psi vyslídili.*“ Vojáci tedy ke svému zisku využívali nevybíravé metody. Když nemohli najít to, co hledali, nebylo jim proti vůli mučit zajaté vesničany a ti jim poté chtě nechtě vyrazili, kde se nachází uschovaný dobytek nebo zakopaně

cennosti.⁹⁸ „*Rota šelmovská*“ v myšlenkových světech vesničanů počátku 17. století byla spolkem bezbožných, zlosynných a drancujících psů.⁹⁹

Jelikož před nepřátelským vojskem neměl poddaný na netolickém panství žádného zastání, protože armáda, která jej měla bránit, pro něj byla jen o málo menší zátěží, uchyloval se alespoň v myšlení pod ochranu Boha, od něhož žádal vysvobození a pomoc. Lidé si přáli, aby vojska brzy odtáhla a oni mohli žít v pokoji a míru. Horší osud však čekal na jejich trapitele. Vojákům přáli lidé nejhorší nemoci a bídu, utrpení, hlad a strádání. Jejich život na zemi měl být korunován bídnou smrtí. Vojáci byli předurčeni k věčnému utrpení v pekle, kam si je měl po skonání vzít ďábel.¹⁰⁰

Závěr

Závěrem lze shrnout, že hned po bitvě u Záblatí vzniklo množství tisků, které o ní dobové čtenářstvo informovaly. V rámci výzkumu autor pracoval se dvěma letákovými verzemi, kdy jedna vycházela z katolického prostředí a druhá se hlásila k okruhu protestantskému. Na střetu obou propagandistických pojetí mohl být

⁹⁵ *Pláč Robotných Lidj.* „[...] Poslal Turky i Tatary, Kozáky i Jančary, k čemu přišli, pryč odnesli. [...] Hlavy naše presovali, noby i uši řezali, Dampírové, psy, štírové. [...]“

⁹⁶ *Gisté a prawdřiwé Norwiny.* „[...] Panenky, paní počtivé a stydlivé v jakém jsou poníženi v ten čas od též chasy, že za vlasy rvali je v poníženi. [...]“

⁹⁷ Srov. Z. VYBÍRAL, *Člověk*, s. 459; podrobněji Jaroslav ŠULC, *Třicetiletá válka a všední den venkovské společnosti v Čechách (se zřetelem k situaci na komorních panstvích ve středním Polabí)*, Časopis Národního muzea, řada historická 175, 2006, s. 41–78.

⁹⁸ *Gisté a prawdřiwé Norwiny.*

⁹⁹ *Pláč Robotných Lidj.* „[...] Bože ztrestej bezbožníky, vojáky, psy, drancovníky, ty bezbožné a zlosynné. [...]“

¹⁰⁰ TAMTÉŽ. „[...] Poznajj to v pekle hůře, když je čert k sobě poběře do své vlasti a propasti. [...]“

položen základ komunikativního obrazu bitvy u Záblatí. Letáky obou stran se vyznačovaly podobnou formální stránkou, která se ustálila již v průběhu 16. století. U každého z nich byla výrazně odlišena úvodní strana tisku, která sloužila k upoutání pozornosti čtenáře, a navíc umožňovala negramotným obyvatelům střední Evropy počátku 17. století porozumět informaci, kterou leták nesl. Úvodní strana byla totiž velice často opatřena vyobrazením bitevního dění. Ta se pravděpodobně přejímala ze starších tisků, což bylo pro tiskaře i vydavatele ekonomičtější. Vyobrazení bitvy však nemělo funkci přesného znázornění bitevních událostí, ale pro příjemce sdělení nabýval obraz především symbolický význam.

V počátečních pasážích obou textů se autoři odvolávali na Boží pomoc. Příčiny vzniku války byly dávány do souvislosti s Boží vůlí. Každý text však viděl rušitele obecného dobrého a Božího řádu ve svých nepřátelích. Bylo jen logické a v ostatních dobových pramenech běžné, že v silně konfesionalizované společnosti konce 16. a počátku 17. století vyvstávala otázka náboženství nad všechny ostatní, a i tak světská záležitost, jako byla bitva, se vyvyšovala pomocí výňatků z Bible na teologickou rovinu. Kromě Božích zásahů byla příčina války dále přičítána lidské hamižnosti a nenasytlosti vždy na zneprátené straně. To opět korespondovalo s dobovými představami o letákovém zpravodajství.

Manévry a taktické přesuny, jež předcházely bitvě u Záblatí, byly v letáčích také zmíněny. Ovšem zde bylo nutné se zaměřit na to, kde šlo o skutečný popis skutečných

událostí a kde si autor textu vymýšlel a tím propagandisticky využíval moc letákového zpravodajství. Porovnáním s epistolografickými a diplomatickými prameny bylo zjištěno, že přesuny opravdu armády vykonaly, ale vložené epizody s vypálenými vesnicemi a žehnajícími přeživšími byly fikcí autora, která měla své nezastupitelné místo v letákové publicistice 16. a 17. století.

Podobným způsobem bylo líčeno i dění bitevního dne. Na obou stranách se autoři drželi skutečného průběhu událostí, ale sloužil jim pouze jako forma, do které mohli vepsat svůj úhel pohledu na záblatské střetnutí. Katolický autor úplně zanedbával při popisu zmínit početní převahu císařských vojáků, jež měla vliv na konečný výsledek, nýbrž uchyloval se především k vylíčení bezvadného a nad míru úspěšného taktického velení Karla Bonaventury Buquoye. Tím způsobem se císařské jednotky dostávaly ze svízelných situací bez jediného škrábnutí, odrážely nepřátelské útoky, a nakonec na hlavu porazily nepřátelské vojsko. Autor katolického letáku nezapomněl také na další hrdiny bitvy, jimiž byly především urozené osoby v císařském vojsku.

Naopak protestantský leták informoval zvláště o přesile císařské armády, která byla podle něj hlavní příčinou neúspěchu stavovských žoldnéřů. V popisu bitvy se především snažil ospravedlnit generála Petra Arnošta z Mansfeldu. Přestože hrabě předvedl několik zásadních taktických chyb, nebyla mu žádná dávána za vinu. Navíc autor letáku chválil velitele stavovských vojáků za jeho zmužilost, odvážnost a neoblomnost, jakou během

boje předváděl. Výsostným znakem jeho charakteru se pak stala jeho starost o pěší vojáky, kteří bez podpory jezdeckva nemohli z obleženého Záblatí uprchnout.

V rámci letákového zpravodajství o bitvě u Záblatí vzniklo několik neobyčejných lidských osudů. Většina letáků informujících o bitvách raného novověku však nebyla v tomto směru odlišná. Jelikož se v žádných jiných pramenech nedochovály zmínky o hrdinských činech urozených mužů, dalo by se soudit, že v případě hrdinů jak na straně protestantské, tak na straně katolické byli autoři zapleteni do *topoi*, která byla běžná pro letákovou publicistiku 16. a 17. století. V obou textech se mohli čtenáři dočíst o chrabrych činech šlechticů na obou stranách, jež vybočovaly z všedního a stereotypního průběhu bitvy. Zajímavým osudem byl líčen příběh jednoho z nižších důstojníků stavovského vojska, Jáchyma Carpezona, který se stal na stránkách protestantského letáku obětním beránkem a největším viníkem prohry. Pomocí nevýznamné osobnosti si stavovská generalita vytvářela alibi pro svá vlastní pochybení.

Závěr obou textů opět patřil Bohu. Katolíci děkovali za vítězství, radovali se z obratu v českém stavovském povstání a očekávali další vítězství. Naopak protestanté si vysvětlovali svůj neúspěch opět přesilou nepřátelského vojska a zmiňovali

nově narůstající počty stavovských žoldnéřů, jež by jim měly dopomoci ke zvratu ve válce. Protestanté děkovali za nově naverbované jednotky. Dokonce s povděkem přijali, že se do války chystali i měšťané a vesničané, kteří byli ohrožováni nepřátelskými jednotkami.

Pohled obyvatel jihočeských měst na bitvu u Záblatí byl založen na jiných skutečnostech, než bylo zaujetí dobových zpravodajců. Měšťany nejvíce trápila neukázněná stavovská soldateska, jež se bez velení potulovala krajem a plundrovala jej. Velikým problémem jak pro měšťany, tak pro vesničany byli mrtví vojáci, kteří zůstali na bitevním poli napospas divoké zvěři a postupnému rozkladu. Úkol pohřbení ostatků totiž připadl obyvatelstvu okolních měst a vsí. Měšťané především královských měst se zajímali také o politické a vojenské záležitosti českého stavovského povstání a v meziměstské korespondenci se objevila také jistá soudržnost, jež v hierarchicky uspořádané stavovské společnosti mezi městy byla. Soužití obyčejného obyvatelstva počátku 17. století s vojenským živlem bylo vysoce konfliktní. Lidé považovali vojáky a válku za metlu lidstva, která bránila spokojenému životu. Pro vesničana nebo měšťana doby českého stavovského povstání představovalo stavovské vojsko v určitých případech podobně nebezpečný prvek, jakým bylo vojsko císařské.

Josef Čížek

The Communicative Image of the Battle of Záblatí (Abstract)

Immediately after the Battle of Záblatí a vast range of printed flyers and leaflets on the event was published. The key element for the communicative image of the battle was based on the conflict between two propagandistic concepts. As the cause for the outbreak of the war was connected to the will of God, it was therefore logical and common that the matter of religion, in a strongly „confessionalised“ society at the end of the 16th century, and at the beginning of the 17th century gained more importance in other contemporary documents than any other issues. Besides divine interventions, human cupidity and greed, usually on the part of the enemy, were considered the next reason for the war.

On both sides, the authors followed up the real course of the events that provided them with the platform where they could share their own perspective and observations. Whereas the Catholic author showed the tendency to praise the flawless tactical command and leadership style of Charles Bonaventure de Longueval, Count of Buquoy, the author of the Protestant flyer informed about the predominant position of the Imperial Army. In his description of the war, he tried to campaign for the commander of the Imperial Army Peter Ernst von Mansfeld. Moreover, within the scope of the printed flyers and leaflets about the Battle of Záblatí, some curious life stories came alive. In the case of the heroes, on both the Protestant and Catholic, the authors were biased by topoi and themes typical for the journalism of the 16th and 17th century. However, the perspective of how the locals in the towns and villages of South Bohemia perceived the Battle of Záblatí was based on another factual basis than the contemporary journalist focused on. The undisciplined corps of the Bohemian Estates' army, which moved across the country, plundering it, tormented the town residents. A daunting problem for the town residents as well as for the village inhabitants were the dead soldiers who had been left on the battlefield at the mercy of wild animals and decay. The coexistence of the ordinary people at the beginning of the 17th century with the military element seemed to be very explosive. During the time of the uprising of the Bohemian Estates, the Bohemian Estates' army posed, in particular cases, the same threat as the Imperial Army did to village inhabitants or town residents.

KEYWORDS:

Battle of Záblatí; the Thirty Year's War; Uprising of the Bohemian Estates; Charles Bonaventure de Longueval; Count of Buquoy; Peter Ernst von Mansfeld